

або знайти шляхи її подолання. Але незважаючи на наявність позитивних тенденцій у зміні копінг-стратегій на когнітивному та поведінковому рівнях варто звернути увагу на те, що в процесі отримання психологічної освіти суттєвих змін не зазнає емоційний рівень копінг-стратегій майбутніх психологів, який значимою мірою впливає на ефективність діяльності особистості загалом та подолання фруструючих ситуацій зокрема. Крім того, суттєвим залишається відсоток студентів четвертого курсу, які використовують непродуктивні стратегії поведінки на когнітивному та поведінковому рівнях.

Разом із тим, означена проблема залишається остаточно не вивченою та потребує подальших досліджень, наприклад, вивчення особливостей ставлення до здоров'я студентів-психологів із різним рівнем професійної спрямованості чи самоактуалізації.

Література:

1. Нестеренко Т. М., Слобожанінов А. А., Ківерник О. В. Здоров'я студентів гуманітарних спеціальностей у сучасному освітньому вимірі. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. – Вип. 3К (123). – С. 289–292.
2. Седих К. В. Психологія взаємодії систем: «сім'я та освітні інституції». Полтава : Довкілля-К, 2012. 260 с.
3. Седих К. В., Лавріненко В. А. Формування метакогнітивної компетентності у практичних психологів системи освіти. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. Вип. 52. X. : ХНПУ, 2016. С.124–133.
4. Харченко А. С., Гончарова Н. О. Особливості психологічного благополуччя студентів із різним типом спрямованості. Психологія і особистість. 2017. № 2 (12). С. 185–193.
5. Харченко А. С. Психологічні особливості ціннісного ставлення до здоров'я сучасних підлітків. Психологія і особистість. 2017. №1. С.174–182.

УДК 159.907

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ З РАС

Шевчук В. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

viktoriiashevchuknpnu@gmail.com

Розлади аутистичного спектру (РАС) – це розлади, пов'язані з аномальним біологічно обумовленим дозріванням головного мозку, що

починається ще на стадії ембріона. Як наслідок, психічна працездатність аутистичних людей є нетиповою, проявляється в перші роки та зберігається упродовж усього життя. У травні 2013 року Американська психіатрична асоціація опублікувала «Діагностичний і статистичний посібник із психічних розладів» (DSM-5), згідно якого основними симптомами РАС є постійні складнощі у спілкуванні, соціальній взаємодії та паттерни обмежених і повторювальних дій та інтересів.

Аутизм зустрічається доволі часто. Фактично одна дитина із 68, при цьому хлопчики страждають на це захворювання у чотири рази частіше [1, с. 8]. РАС зустрічається у всьому світі, незалежно від національності та соціального статусу людини. Висока частота розладів, їхній хронічний характер і великі витрати на соціальне забезпечення (наприклад, витрати на аутизм в Об'єднаному Королівстві Великобританії перевищують витрати на кардіологічні та онкологічні захворювання) роблять аутизм актуальною психологічною проблемою. Аутизм розглядається в якості одного з найбільш серйозних порушень розвитку. Діти з аутизмом відчувають різні труднощі. Однією з їх вважається проблеми у спілкуванні та соціальній взаємодії.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі особливостей застосування методів АРТ-терапії для розвитку творчого потенціалу дітей з РАС.

На основі теоретичного аналізу наукових джерел було виявлено, що Арт-терапія при аутизмі є одним із дуже дієвих методів корекції та розвитку таких дітей. При її застосуванні розвиваються комунікативні здібності дитини, з'являється можливість побачити її внутрішній емоційний, психологічний стан.

Наявні порушення емоційно-вольової сфери у даної категорії дітей вимагають комплексного використання різних психокорекційних технологій, серед яких важливе місце займає арт-терапія. Арт-терапевтичні технології відіграють особливу роль в корекції емоційних порушень, тому що вони дають можливість виходу почуттів, які, в силу тих чи інших причин, не можуть бути виражені вербально. Проведений нами конструктивний аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що практичний досвід психокорекційної роботи засобами арт-терапії надає великий терапевтичний і корекційний ефект в роботі з дітьми з різними проблемами в розвитку: з аутичними (О. С. Нікольська), з проблемами в емоційно-особистісному розвитку (Т. А. Добровольская, О. А. Карабанова), із затримкою психічного розвитку (Л. В. Кузнецова, Е. А. Медведева). Це пояснюється тим, що арт-терапевтичні технології дають можливість широко використовувати не лише групову, а й індивідуальну форми роботи з дитиною, ставити та вирішувати конкретні психокорекційні завдання

по створенню нових мотивів, установок, їх закріпленню в реальній дійсності за допомогою засобів мистецтва.

Малювання сприяє зниженню емоційної напруги та створенню відчуття найбільшого комфорту у дитини-аутиста. Це в свою чергу призводить до збільшення толерантності дитини до психотерапевтичних стосунків. Тому знижується тривожність [2], і малюк стає більш розкутим для контакту з оточуючими людьми. За підтримки арт-терапії дитина з РАС має можливість розповісти нам про свої переживання, про те, власне, що її цікавить чи турбує, про власні жахи. Дана техніка дозволяє зрозуміти сенс і оцінити більше глибинні стани її психіки. У дітей розвиваються не лише комунікативні здібності, а й фантазія. Такі вчені як Л. А. Даринський, Ю. Н. Кулюткіна приділяють увагу проблемі розвитку творчого потенціалу та визначають його як складне інтегральне поняття, яке включає в себе природно-генетичний, соціально-особистісний і логічний компоненти, що являють собою знання, вміння, здібності та прагнення особистості до перетворень в різних сферах діяльності в межах загальнолюдських норм моралі та моральності [2, с.90].

Пісочна терапія надає дитині з аутизмом можливість самовираження; пісок, вода і мініатюрні фігурки допомагають висловити свої емоції, почуття, розкритися і передати те, що словами вона пояснити не може. Терапія з використанням піску ґрунтується на грі, за допомогою якої діти-аутисти знайомляться з навколишнім світом, висловлюють свої почуття і емоції. Ігри з піском цікаві дитині з аутизмом, вони привертають її увагу, сприяють розвитку моторики руки та кисті, тим самим позитивно впливаючи на емоційний стан. Окрім цього, ігри з піском сприяють розвитку мовлення дитини, формують комунікативні навички. У процесі гри з піском формується когнітивна діяльність (увага, пам'ять, сприйняття, мислення), особистісні якості (воля, цілеспрямованість). Робота з піском балансує психічні процеси (збуджених заспокоює, млявих активізує). Гра з піском позитивно впливає на емоційне самопочуття дітей з аутизмом. Ігри з піском дуже природні для дітей з нормою розвитку, а дитину з аутизмом необхідно вчити грати з піском. Для цього необхідно дотримуватися таких правил: встановіть довірливі стосунки з дитиною; включите себе в гру («гра з самим собою», прояв емоцій, залучення уваги до піску яскравими іграшками, віршиками-потішками, які зроблять гру яскравіше і веселіше тощо); не пригнічувати ініціативу дитини. Пісок нерідко діє на дітей як магніт. Їх руки самі, неусвідомлено, починають пересипати та просівати пісок, будувати тунелі, гори, викопувати ямки. А якщо до цього додати різні іграшки, тоді у малюка з'являється власний світ, де він вигадує і фантазує, і, в той же час, вчиться працювати і досягати мети [3, с. 543].

Заняття з арт-терапії можуть проходити як в індивідуальній формі, так і в груповій. При індивідуальних заняттях, як правило, використовуються авторські методики, які розроблені для дитини персонально з урахуванням її особливостей. Групові форми занять арт-терапією дають можливість розвивати комунікаційні здібності дитини з іншими дітьми. Як правило, заняття протікають у невимушеній атмосфері творчості. Ці заняття для малюка проводяться за умови, що рівень його аутистичного розладу дозволяє йому приймати в них участь. Ці способи орієнтовані, в першу чергу, на появи фантазії, розвитку творчого потенціалу, інтересу, дрібної моторики, здібностей малювання, зняття напруги. У зв'язку з цим зростають вимоги до професійних компетенцій спеціальних психологів.

Арт-терапія – це «лікування» творчістю, за допомогою малювання, ліплення, музики, фотографування, написання казок тощо. Арт-терапія включає такі напрямки: казко-терапія, драма-терапія, бібліо-терапія, музико-терапія, танцювально-рухова терапія, кіно-терапія, лялько-терапія, пісочна терапія тощо.

Творчість дитини – важливий елемент становлення її власної самосвідомості та саморозуміння. Дитина ніби переробляє світ під себе і допомагає сама собі зрозуміти його краще. Вона вчиться осягати красу цього світу і навчається бачити «білі плями», які необхідно заповнити своєю творчістю для того, щоб світ став трішки кращим.

У будь-якому випадку в роботі з особливими дітьми завжди слід виходити з головних принципів арт-терапії – це прийняття дитини такою, як вона є, неодмінної повагу до неї, до її вибору. Саме в арт-терапії дитина має можливість зробити самостійний вибір. У деяких моментах слід йти за дитиною, за її вибором, потребою, якщо звичайно, це не шкодить її фізичному, психічному здоров'ю і цілям, які стоять.

У результаті застосування методів арт-терапії у дітей з РАС спостерігаються наступні зміни: знижується рівень тривожності, агресії, у багатьох проходять деякі страхи, поліпшується дрібна та загальна моторика, зменшується стереотип в малюванні, поліпшуються художні здібності. Багато хто після такої терапії легше розпізнає та висловлює свої емоції і почуття, деякі вже можуть усвідомлено відповідати на питання (мається на увазі аналіз казок), поліпшується тілесна координація, зменшуються нав'язливі рухи.

У результаті використання комплексу методів арт-терапії є позитивні зміни. Зокрема: налагодження контакту, більш довірливі стосунки аутиста з іншими дітьми, вдосконалення поведінки, розширення і закріплення спектра методик взаємодії з предметами та матеріалами. Окрім того, «корекція дитячого аутизму творчістю» може сприяти розвитку творчого потенціалу, знизити силу впливу стереотипів і використання схем в малюванні, розвинути моторику та координацію рук.

Література:

1. Вікарі С. У нас дитина з аутизмом. Допомога сім'ям із дітьми з аутизмом. Практичні рекомендації для батьків і педагогів. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2019. 112 с.
2. Нафикова Л. А., Сидоров И. Ю. Арт-терапия как форма развития творческого потенциала детей страдающих аутизмом. Вестник Совета молодых ученых и специалистов. 2017. № 1 (16). С. 89–91.
3. Нигматуллина И. А. Использование арт-терапевтических технологий в работе специалистов Лекотеки с детьми, имеющими нарушения эмоционально-волевой сферы. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Випуск 24. С. 541–553.

УДК 159.922.73

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ НА ПОЧАТКОВИХ ЕТАПАХ ОНТОГЕНЕЗУ

Юдіна Н. О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
nata.yudina17@gmail.com*

У наш час все більш актуальним стає напрямок психологічного супроводу розвитку дитини. Цей напрямок роботи практичного психолога постійно змістовно оновлюється. До традиційного супроводу у період адаптації особистості до навчально-виховних закладів додаються та питання супроводу певних кризових періодів розвитку, батьківства, вагітності, інклюзивного навчання тощо.

Психологічний супровід дитини немовлячого та раннього вікових періодів в наш час, як правило, відбувається поза межами дошкільних освітніх закладів, що має певні додаткові можливості для роботи психолога, серед яких: незалежність від часу відвідування дитиною закладу, охоплення більш широких періодів розвитку як дитини, так і сім'ї (наприклад, етап формування уявлень до відповідальне батьківство та перинатальний період), а також використання більш широкого спектру форм та методів роботи практичного психолога як з самою дитиною, так і її оточенням в цілому.

У зв'язку з цим метою статі було визначено аналіз змісту психологічного супроводу дитини на початкових етапах онтогенезу.

Проблему психологічного супроводу розробляли такі сучасні психологи, як М. Е. Александровська, М. Р. Бітянова, Є. А. Козирєва, С. Д. Максименко, Р. В. Овчарова, Т. І. Чиркова, К. В. Седих та ін. Автори виділяють наступні визначення поняття психологічний супровід: один з напрямів і технологія професійної діяльності психолога (Овчарова Р. В.); особливий вид допомоги у розвитку, психолого-педагогічна технологія (Александровська Є. Г.); метод